

Novák Géza Máté¹ – Deszpot Gabriella² – Marjai Kamilla³

¹ ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, adjunktus

² Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Kodály Intézet, tudományos főmunkatárs

³ ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, doktorandusz

Interdiszciplináris művészetpedagógia: intenzív tanulási helyzetek megváltozott oktatási környezetben (Erasmus IP 2009–2013)

Átkeretezett oktatási környezet, átkeretezett tanulói és tanári szerepek. A finn felsőoktatás finomhangolása: 'not for them – with them'. A tanár/oktató ('teacher') mint 'coach' és a tanuló/hallgató ('student') mint a saját tanulásaért felelős, részt vevő alkotótárs ('participant'). A művészetek kreatív módszertanának pedagógiai és terápiás szerepe a fiatalok társadalmi szerepvállalásában és a segítő munkában. A digitális felületek, online tanulási tartalmak összehangolása a kollaboráción alapuló és minden pillanatában kooperatív tanulással a soknyelvű és multikulturális környezetben. Így lehetne címszavazni azt a partícipatív és sajátélmény-központú tanulási folyamatot, melyet hat ország nyolc egyetemének polgárai valósítottak meg egy Erasmus Intenzív Program keretében 2009–2013 között.

Az EU LLP alprogramja keretében 2008-tól intenzív tananyag-fejlesztési programba kapcsolódott be Karunk, az ELTE BGGYK az Általános Gyógypedagógiai Tanszék oktatói révén. A nemzetközi projekt koordinátori szerepét a finn TAMK University vállalta, Ulla-Maija Koivula vezetésével.

A projekt ismertetése

2011 májusában Karunk, az ELTE BGGYK a nemzetközi 'CREME' Erasmus Intenzív Program második évének házigazdája volt. A nyolc európai egyetemet átfogó projekt címe: *Social Pedagogy and Creative Methods in Substance Care*. Az első intenzív nemzetközi képzés a finnországi Tampere városában volt 2009-ben, a második Spanyolországban zajlott le 2010 márciusában. Egy év szünet után, 2012-ben újrapiályáztunk és 2013 tavaszán ismét Tampere adhatott otthont az intenzív két hét résztvevőinek, frissített projektünk címe: *See Me – Creative Methods with Youngsters*. A program idén (2013-ban) ötödik tanévébe lépett: záró találkozóink Barcelonában kerül megrendezésre 2014 májusában, ahol az emigráns, migráns fiatalok helyzetével foglalkozunk majd.

A részt vevő partnerországok és intézményeik

University Pablo Olavide, Sevilla, Spanyolország (szervező a második évben)
Autonomous University of Barcelona, Spanyolország (szervező lesz az ötödik évben)
Fachhochschule Nordhausen, Németország
HAMK, Hämeenlinna, Finnország
TAMK University, Tampere, Finnország (projekt-koordinátor és szervező az első és a negyedik évben)
HAN University, Nijmegen, Hollandia
Kaunas College, Kaunas, Litvánia
ELTE, Budapest, Magyarország (szervező a harmadik évben)

A projektben hat európai ország (Finnország, Németország, Magyarország, Litvánia, Hollandia, Spanyolország) nyolc egyetemének évente átlagosan 50–60 nemzetközi és hazai hallgatója és átlagosan 12–16 nemzetközi és hazai oktatója vesz részt, a szervezői munkát a rendező intézmény önkéntes hallgatói segítik. A projekt budapesti résztvevői kerete kiegészült egy szenvedélybeteg segítő alapítvány trénerével és segítőivel (25 fő), valamint egy mentálhigiénés szakközépiskola diákjaival (12 fő). A szociális munkás, szociálpedagógus, gyógypedagógus hallgatók a kététhes intenzív programra előtanulmányokkal jöttek, amelynek témája 2011-ben a *Kreatív módszertani eljárások a segítésben* címet kapta (Koivula, 2011 és 2013).

Az első Erasmus IP lépcső hároméves projektje tartalmazott – többek között – előzetesen készített riportokat az ellátó rendszer és droprobléma helyi sajátosságairól; előadásokat és műhelymunkákat a kreatív módszerekre és szociálpedagógiai megoldásokra fókuszálva; „kreatív napokat” szervezett a résztvevő csoportok számára drogfüggőket kezelő ellátó- és kutatóközpontokban (Novák, 2010).

A CREME (Creative Methods in Substance Care) célja, hogy a művészetpedagógia és a művészetterápia alkalmazásának komplex lehetőségeire hívja fel a figyelmet. Jó példákat mutat fel a résztvevő intézményeknek, szervezeteknek arra, hogy a humán ellátó szakmák eszköztárába a kreativitásfejlesztés, az alkotó cselekvés motiválása beilleszthető legyen. Erre bizonyíthatóan az egyik legalkalmasabb terep a színház-, tánc-, zene-, fotó- és képzőművészet kifejezési formáinak megismertetése és működésének tanulmányozása.

A program során a diverzitás, interkulturalitás és multikulturalitás „hozzáadott értéként” jelenik meg, hiszen a nemzetközi tapasztalatok kicserélése, a különféle kommunikációs formák alkalmazása és a művészetek sajátos kifejezőkészlete fejleszteni fogja a résztvevő diákok kompetenciakészletét.

Az intenzív képzésben az élményközpontú tanítás-tanulás sokszínű oktatási formában zajlik. A hároméves projekt módszertanában megtalálhatók a frontális ismeretközlő előadások, az e-learning tananyagok, de a legjellemzőbb a csoportban történő, sajátélmény-alapú projektszerű műhelymunka.

A nemzetközi oktatói és hallgatói csoport közös munkájának eredményeit on-line kiadványba és dokumentumfilmbe szerkesztettük.¹ A budapesti szervezők (Novák Géza Máté, Deszpot Gabriella és Marjai Kamilla) háromszerezős disszeminációja a XI. Országos Neveléstudományi Konferencián hangzott el, az előadás a projekt három aspektusára, oktatói, hallgatói és szervezői problémavilágára fókuszált, a nemzetközi projektmunka intenzív tanulási helyzetekinek legtanulságosabb jellemzőit villantva fel (Novák G. M. – Deszpot G. – Marjai K. (2011).

Az IP célkitűzései

Az alkohollal és droggal kapcsolatos visszaélések és sérülések az egyik legnagyobb egészségügyi és szociális problémaként reprezentálódnak Európában. Nyilvánvaló az összefüggés a társadalom egészségi állapota és gazdasági teljesítménye között; a droggal való visszaélés nagyon komoly egészségügyi és társadalmi problémák gyökere, a használok munkaképességének és társas kommunikációjának jelentős csökkenését vonva maga után. Az orvosi kezelés után nem maradhat el a szociális rehabilitáció. Az ilyen irányú programoknak a legfőbb célja a reaktivitás és a cselekvő részvétel elősegítése.

Az IP célja, hogy képesek legyünk fejleszteni hallgatónk kompetencia-készletét, a képességeket készség szintre emelve, mélyreható szakmai ismeretekhez és tapasztalatokhoz segíteni őket, hogy a szociális és gyógypedagógiai ellátó szférában jó eséllyel boldoguljanak, foglalkozzanak majd a drogabúzust elszenvedett fiatalok és felnőttek rehabilitációjával.

A fogadó egyetemek (TAMK, UPO, ELTE) feladata az elmúlt négy év házigazda szerepkörében az volt, hogy biztosítsa az optimális tanulási környezetet és megszervezze a résztvevők ellátását mindenféle értelemben, valamint szociális és kulturális metszetet adjon saját országáról.

Az első intenzív nemzetközi képzés a finnországi Tampere-ben valósult meg, 2009 februárjában. Az IP (a pályázó finn partner tervezésében) tartalmazott – többek között – előzetesen készített riportokat az ellátó rendszer és drogprobléma helyi sajátosságairól; előadásokat és műhelymunkákat a kreatív módszerekre és szociálpedagógiai megoldásokra fókuszálva; „kreatív napokat” szervezett a résztvevő csoportok számára egy drogfüggőket kezelő kutatóközpontban, Finnországban (Mainiemi Development Centre for Substance Abuse Treatment, Hämeenlinna).

A magyar csoport a finn IP megvalósítása előtt és alatt (a hallgatók egyéni kutatásait felhasználva) angol nyelvű PP prezentációt készített a hazai drog-prevenációs, terápiás és művészetterápiás gyakorlatról (különös tekintettel a dráma – és színházterápiára); majd a kutatás eredményeit team-munkában rögzítve az IP hallgatói konferenciáján 40 perces előadásban prezentálta. Interjúkat vett föl a magyar szociális és terápiás ellátórendszer segítőivel és klienseivel, az interjúk részleteiből fordításokat készített, alkalmassá téve az empirikus anyagot a nemzetközi összehasonlításra. Elvégezte a hazai segítő és drogprevenációs szakma főbb stratégiai pontjainak feltérképezését. Statisztikai adatokkal alátámasztott helyzetjelentést készített a magyarországi alkoholprobléma kezelésére irányuló prevenációs és terápiás munkáról, kvalitatív kutatást kezdeményezett a finn, holland, spanyol, litván és magyar kreatív segítői programok gyakorlatáról. Sajátélményű színházterápiás tréningen és szakmai napon vett részt a Megálló Csoport klienseivel és segítőivel, az alapítvány szervezésében. A sikeres és hatékony tanulás érdekében együttműködött a résztvevő országokkal az IP előtt, alatt és után (virtuális tanulási felület szervezésében a Moodle segítségével). A nemzetközi kulturális esten bemutatta Magyarországot és az ELTE BGGYK-t. A magyar hallgatók nemcsak részt vettek az IP szakmai, szociális és kulturális programjain, hanem – a fejlesztő tréningek eredményeként – képessé váltak arra is, hogy a tanultakat éles helyzetben a finn Mainiemi Központ klienseinek tartott kreatív napokon műhelymunka-vezetőként kamatoztassák, segítői és pedagógusi eszköztárukat, a tanult művészetterápiás eljárások levezetésével próbára tegyék. Ezzel olyan tanulási tapasztalatokat szerezve, melyek meghatározóak lesznek későbbi gyógypedagógusi és segítői munkájuk során.

A csoportvezető tanár a nemzetközi oktatói csapatban közreműködött az IP programjának megszervezésében, a műhelymunkák megvalósításában és hallgatók felkészítésében a prezentációk és gyakorlati demonstrációk eseményeire, a kreatív tréningek és a hallga-

tói konferencia levezetésében és a következő IP találkozó feladatainak és programjának (Sevilla, 2010) a megtervezésében.

A csoport a tamperei találkozó zárónapján írásban és szóban is értékelte az IP eredményeit és adaptációs lehetőségeit.

A magyar csoport szerepét összefoglalva a 'CREME' IP megvalósítása során (Tampere – Sevilla – Budapest, 2008–11) elmondhatjuk, hogy hallgatónk sikeresen prezentáltak a hazai művészetterápiás gyakorlatokról. Narratív interjúkat vettek fel a szociális és terápiás ellátórendszerben; feltérképezték a hazai segítő és drog-prevenációs szakma sajátosságait; a résztvevő országokkal együttműködtek az IP előtt (virtuális tanulási felület szervezésében a Moodle segítségével) alatt és után; az oktatók pedig elvégezték az IP értékelését és számba vették az adaptációs lehetőségeket a gyógypedagógia és a felsőoktatás színterein.

Az ELTE BGGYK Erasmus IP Csoport hallgatói tagjainak (Budapest, 2011) a kiválasztása pályázatás útján történt, amelynek szempontjai a következők voltak: kortárssegítői, ifjúságsegítői tapasztalat, művészeti készségek, jártasság a drog-prevenáció területén; szakdolgozati témaválasztás azonos kutatási területen vagy egyéb kutatói-tudományos munka; kiváló kommunikációs készség és használható angol nyelvtudás.

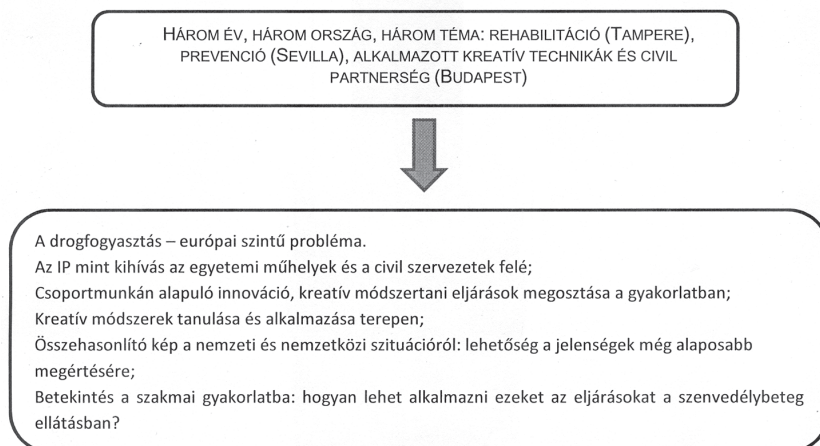
Az oktatók kiválasztása szakterületükhöz és kialakult nemzetközi kapcsolataikhoz kötődött.

További szakmai partnerünk a budapesti Megálló Csoport a Szenvedélybetegekért Alapítvány volt. A projekt szervezői (oktatói és hallgatói stábjának tagjai) 2010 decemberétől 2011 májusáig önkéntes munkában dolgoztak. A hallgatói szervezői team 6 fős volt, ők az előző projektév sevillai magyar csoportjának elkötelezett tagjai közül kerültek ki. Az ELTE BGGYK-t képviselő szakmai csoportba 10 hallgatót delegáltunk, őket pályázatással választottuk ki.

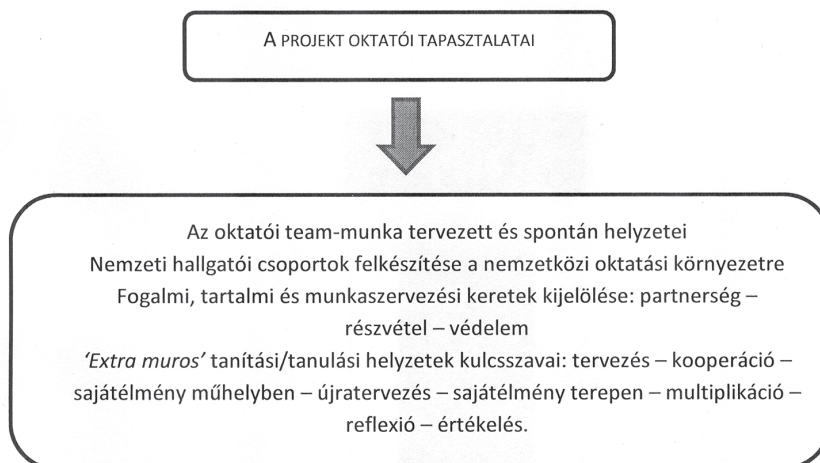
Eredmények

Karunk gyógypedagógus hallgatói és oktatójuk 2010-ben mutatták be először a program eredményeit a Corvinus Egyetem és ELTE közös rendezvényén (Novák, Marjai és Pál, 2010) a nemzetközi szakembereknek. Érdemes volt tehát megfontolni az IP újraindítását és lépéseket tenni a hálózat további fenntartására (például CEEPUS keretben). Elmondható, hogy az IP eddig megvalósított négy évében létező kari Erasmus kapcsolataink elmélyültek, de a program hatására erősödtek a tanszékek közötti együttműködések is.

A projekt egyik legfontosabb hozadéka volt, hogy a karunkon folyó szakmai munkát intenzív tanulási környezetben sikerült megismertetni nyolc európai egyetem oktatói és hallgatói csoportjával. Intézményünk számára is innovatív pedagógiai továbbélése ennek az együttműködésnek, hogy a gyógypedagógiai és drog-prevenációs alkalmazásokat a drámapedagógiával, a színházterápiával és egyéb kreatív művészetpedagógiai eljárásokkal segítette meg. Az elfogadott/megajánlott kreditérték a hazai tanulmányokban 5 kredit/év volt. Az alábbi két folyamatábrán a program hallgatói és oktatói hangsúlyait szemléltetjük.

1. ábra. Az Erasmus CREME IP hallgatói fókuszában

2. ábra: Az Erasmus CREME IP oktatói fókuszában Az Erasmus IP oktatásszervezési aspektusból

Az IP „Pre-meeting” hét tevékenységeinek operatív és szakmai feladatai voltak a megbeszélések, körlevelezések lebonyolítása, emlékeztetők írása az előkészítő napok programjáról és a résztvevőkről, az intézménylátogatások valamint az étkezések (ebéd, büféasztal) megszervezése, a tárgyalási környezet, kommunikációs technikák előkészítése (terem berendezése, Skype-kapcsolat, irodatechnika).

A vendégtanárok szállítása, kísérése (reptér, szálloda, rendezvények helyszíneire), kiegészítő kulturális programok megszervezése, a májusi intenzív kurzusok magyar diákjainak kiválasztása, az angol nyelvű pályázati anyagok értékelése, személyes interjúztatás és ezek megszervezése. Kiemelt feladatunk volt az IP előkészítő napok részletes programtervezetének összeállítása, szakmai felvezetése a nemzetközi stábnak.

Mi jelentett kihívást?

Kihívást jelentett, hogy olyan, többszörösen integrált képzést kellett létrehozunk, amelyben együtt dolgoztak különböző nemzetek tanárai és diákjai. Együtt dolgoznak a különféle felsőfokú szakirányú diákok, tanárok (szociális munkás, gyógypedagógus, szociálpedagógus szakosok), valamint az akadémiai közegben oktató és a terepen dolgozó trénerek, civilek, humán szakemberek, tanárok. Az Erasmus IP elveinek megfelelően az elmélet és a gyakorlat beláthatóan találkozik és az akadémiai megközelítés együtt mozog a terepen lévő valósággal. Az online felületeken (aszinkron), a campuson való és a tantermi közvetlen kommunikáció kiegészítik, segítik egymás. A képzés mindenki számára idegen, közvetítő nyelven (angolul) zajlik. A képzés sikeres működtetése folyamatosan aktivitást, problémamegoldást, adaptivitást (alkotó cselekvést) igényel a résztvevőktől. Kihívást jelentett még, hogy az IP a vendégegyetemek résztvevői számára ismeretlen, új környezetben zajlik, ez egyben új kulturális környezetet is jelent, amelyben ismeretlenek a diáktársak és a tanárok, a vendégek, ismeretlenek a helyszínek. A hagyományos felsőoktatásban szervezett tanulói tapasztalathoz képest időben is rendkívül intenzív ez a képzés, hiszen két egymást követő héten át 10 munkanap alatt 60–70 tanóra jut a diákok számára (egyenként), két egymást követő héten át 10 munkanap alatt körülbelül 100–110 munkaórát tudnak maguk mögött a tanárok (egyenként) és két egymást követő héten át 12 munkanap alatt mintegy 120–130 munkaórát vállalnak a mindenkori szervezők (Deszpot, 2013).

KREATÍV JÁTÉKOK A REHABILITÁCIÓBAN	Integratív csoportdinamikai játékok, kooperációs technikák dramatikus és manuális elemekkel. Sajátélmény szerzése.
ÖNKIFEJEZŐ FOTÓZÁS ÉS MASZKKÉSZÍTÉS	Maszkkészítés egyénileg, majd portré fényképezés az alkotópárral, saját elképzelés, kérés szerint egy kiválasztott környezetben.
TÁNC- ÉS MOZGÁSMŰHELY	Sajátélmény szerzése. Dinamikus testtudat tréning
VIZUÁLIS MŰVÉSZETEK ÉS ZENE PSZICHODINAMIKUS CSOPORTBAN	Animációs film készítése saját történettel és zenével.
DRÁMA- ÉS SZÍNHÁZ A TERÁPIÁBAN	Sajátélmény szerzése. Dramatikus technikák (pl. mozgásos önkifejezés), csoportdinamika. Jelenetek, etűdök alkotása, színházi eszköztár mozgósítása.

3. ábra. Műhelyek listája

Tevékenység-lista a tanítás-tanulás folyamatában

Az oktatók és a hallgatók a megváltozott oktatási környezetben az alábbi tanítási-tanulási formákban kooperáltak:

- tananyagkészítés, majd feltöltés a Moodle-ra,
- részvétel frontális plenáris előadásokon,
- részvétel alkotóműhelyben, művészeti projekteken, feladatsorokban,
- művészeti vagy interaktív bemutató,
- módszertani tervezés, kivitelezés,
- foglalkozásvezetés,
- formális vita gyakorlása és levezetése,

- reflektív naplók készítése és értékelése,
- Moodle (E-learning) tanítási környezet biztosítása és folyamatos feltöltése,
- az egyetemek diákcsoportjai előzetesen plenáris előadásokkal készültek a közös témából,
- a meghívott előadók átfogó előadásokkal készültek a témákból.

DIÁKOK	TANÁROK	OKTATÁSSZERVEZŐK
E-mail levelezés	E-mail levelezés	E-mail és postai levelezés
Megbeszélés, konzultáció	Megbeszélés, konzultáció	Megbeszélés, konzultáció
Moodle feltöltés	Moodle feltöltés	Moodle feltöltés
Moodle letöltés	Moodle letöltés	Moodle letöltés
	Skype (konzultáció, szervezés)	Skype (konzultáció, szervezés)
Prezentációkészítés (ppt, slide show, mozgóképek)	Prezentációkészítés (ppt)	Prezentációkészítés (ppt)
Telefonbeszélgetés	Telefonbeszélgetés	Telefonbeszélgetés
Fotó dokumentáció	Fotó dokumentáció	Fotó dokumentáció
Film dokumentáció		Film dokumentáció
Plenáris előadás (frontális kifejtés)	Plenáris előadás (frontális kifejtés)	Plenáris előadás (frontális kifejtés)
Plenáris bemutató (frontális és interaktív kifejtés)	Plenáris bemutató (frontális és interaktív kifejtés)	
Alkotó műhelymunka	Alkotó műhelymunka	Adaptív szervezés
Szövegfeldolgozás		Szövegfeldolgozás
Vita (részvétel)	Vita (szervezés)	Anyagbeszerzés
		Helyszínbiztosítás
		Kérdőívesítés, interjúzás
Foglalkozástervezés	Foglalkozástervezés	Folyamattervezés
Foglalkozásvezetés	Foglalkozásvezetés	Folyamatvezetés
Önértékelés	Értékelés	Értékelés

4. ábra. Tevékenység-lista a tanítás-tanulás folyamatában

A budapesti IP képi dokumentációját (amely mintegy 5000 fotóból, 12 órányi videofilmből, két ppt- prezentációból és egy slideshow-ból állt) a magyar diákokból szervezett dokumentációs csoport készítette.

Az Erasmus IP hallgatói² aspektusból

Az Erasmus Intenzív Program hároméves program az interdiszciplinaritás jegyében jött létre, több szakma képviselőit és egyetemi hallgatóit közös platformra hívva. Ennek keretében a hallgatói oldalról a szociális munka, szociálpedagógia, művészetterápia és gyógypedagógia képviselői gondolkodtak és tevékenykedtek együtt, míg a szakmai előadók közt szakmapolitikusok, pszichológusok, pszichiáterek osztották meg saját szakterületük legfrissebb kutatási adatait. A szakmai sokszínűséget képviselték az oktatók is, hiszen az eltérő művészeti és tevékenységi ágak terápiás és pedagógiai szakemberei hoztak létre műhelyeket a program gyakorlati tevékenységének megvalósulásához. A célok közt tehát kiemelt szerepet kapott a különböző nézőpontok egy csomópontba gyűjtése, az együttgondolkodás, az eszmecsere. A diverzitás több szinten valósult meg: az eltérő szakmák mellett eltérő kultúrák találkoztak. Ugyanakkor két szint összefonódása éle-

sen kirajzolódik, a tapasztalat azt igazolja, hogy nemzetenként eltér a szakmai praxis, a szakmapolitika, illetve az ezt befoglaló szemléleti keret.

A hároméves projekt jelentőségét a kultúrák és szakmák találkoztatása mellett a téma aktualitása is adta. A szerfogyasztási trendek hatalmas változásokon esnek keresztül napjainkban, a designer drogok megjelenése új szerhasználati kultúrát teremt, melyben legális úton, akár az interneten keresztül, relatív olcsó áron hozzáférhetővé válnak olyan szerek, melyek a narkológiai szakemberek számára is alig, vagy egyáltalán nem ismertek. Ez a dinamikus változás is indokolja a szakemberek, illetve az addiktológia határterületein tevékenykedők felkészültségét.

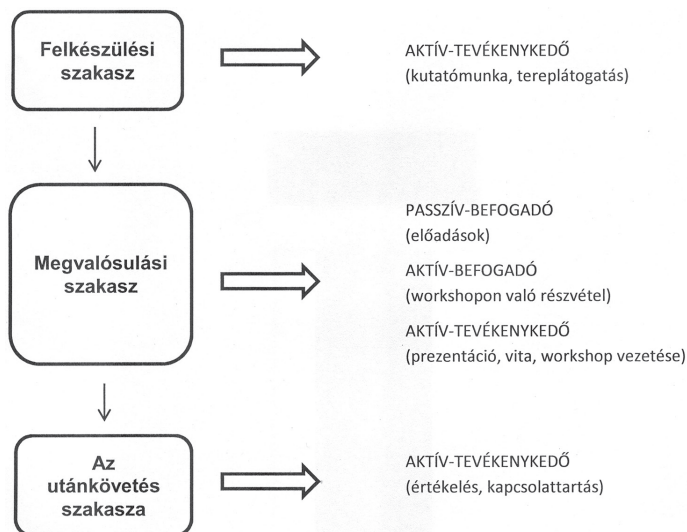
A gyógypedagógia eszköztárát illetően napjainkban újabb távlatokban gondolkodik, így például egyre nagyobb teret kapnak a neuro-pszichológiai eljárások. Változó világunkban ugyanakkor nem csupán az eszköztár megújulása elengedhetetlen, hanem a szembesülés járulékos, ámde egyre szembetűnőbb problémákkal, mint például a fiatalok szerfogyasztása.

Bár hazánkban elsősorban pszichiáterek és pszichológusok, addiktológiai végzettséggel vagy anélkül, szociális munkások, szociálpedagógusok, szociálpolitikusok tevékenykednek az addiktológia területén, a gyógypedagógus szakma is érintett. A Magyar Drogterápiás Intézetek Szövetsége (MADRISZ) például a gyógypedagógus szakmát is megjelöli, mint e területen tevékenykedő szakembert (lásd még: *Füredi és Gerevich*, 1998). Emellett a gyógypedagógus oklevél segítségével megszerezhető az addiktológiai konzultáns szakirányú végzettség. Ennek tükrében a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar alapképzésében elsősorban a pszichopedagógia szakirány kurzuskínálatában jelennek meg a szenvedélybetegségek problémakörével foglalkozó tanegységek: a Szendélybetegségek megelőzése című, 30 órás kötelezően választható kurzus és a Szendélybetegségek kezelése című, 30 órás kötelezően választható kurzus. Mesterképzésben, Gyógypedagógiai terápia szakon 15 órás, kötelezően választható kurzusként vehető fel a *Szendélybetegségek gyógykezelése* című tanegység. Emellett a pszichopedagógus hallgatók számára adott a lehetőség, hogy szakmai terepgyakorlatukat addiktológiai osztályon, vagy kapcsolódó civil szervezeteknél töltsék, továbbá a szakdolgozati témajegyzésben évről évre szerepel a szenvedélybetegségek témaköre. A gyógypedagógus hallgató számára tehát az Erasmus Intenzív Program mellett egyéb lehetőségek is nyitva állnak a témában való elmélyülésben. A fenti kurzusok nem szerepeltek előfeltételként a programba való bekerüléshez, ugyanakkor előnyt jelentett a téma iránti érdeklődés.

Az Erasmus Intenzív Program két alappillére támaszkodik: kiemelt témája a szenvedélybetegségek megelőzése és kezelése, ehhez feldolgozási módszerként a művészetpedagógiai és művészetterápiás eljárásokat rendeltük hozzá. A témafeldolgozás módszerében a hallgatók előképzettsége garantált, köszönhetően annak, hogy a gyógypedagógus-képzésben az első félévtől kezdődően művészetpedagógiai, művészetterápiás oktatásban vesznek és vehetnek részt. A kapcsolódó kurzusok listája a művészeti ágaknak megfelelően tartalmazza a vizuális, zenei, dráma, színház, tánc és multimédiás tartalmak kínálatát.

Az Erasmus Intenzív Program során az elméleti oktatás és a gyakorlati implikáció egyenlő arányban valósult meg, ami egyben azt is jelenti, hogy a hallgató passzív-befogadó és aktív-tevékenykedő szerepe váltakozott.

5. ábra. A hallgatói szerepek változása az Erasmus IP során

A munkafolyamatok már hónapokkal a program előtt kezdetüket vették. A hároméves projekt során a hallgatók a felkészülés szakaszában helyszíntől függően eltérő feladatokat kaptak. A felkészülés szakaszában a hallgatók aktív-tevékenykedő szerepüket gyakorolva adatokat gyűjtöttek a nemzeti droghasználati statisztikák és kezelési mutatók felhasználásával egy készülő prezentáció reményében. Az első évben, amikor a rehabilitáció szerepelt a program kulcsszavaként, a magyar hallgatók terepre mentek, ahol interjúkat vettek fel kezelésben részt vevő, szerhasználó kliensekkel. A program második évében, ez volt a „prevenció éve”, a hat egyetem részéről egy közös kutatás valósult meg, amelyhez a hallgatók gyűjtötték az adatokat. Már a felkészülés szakaszában megvalósult a kiscsoportos kooperatív munka. A kéthetes program első felében a hallgató passzív-befogadó szerepbe került, azáltal, hogy előadásokon vett részt, elméleti alapokat kapott. A multidiszciplinaritás megvalósulása az előadók kiválasztásában a hazai példát tekintve azt jelentette, hogy a résztvevők a meghívott klinikai szakpszichológus, pszichiáter, szociális munkás, művészetterapeuta és egy, a segítő szakmában aktívan dolgozó, felépült szenvedélybeteg előadását hallgathatták végig. Meg kell jegyezni, hogy a hallgató itt nem tisztán passzív-befogadó szerepet gyakorolt, hiszen kérdéseivel, hozzászólásaival, a nemzeti sajátosságok megosztásával is megnyilvánulhatott. Az első hét második felében a hallgatók műhelymunkákban vettek részt, melyet az IP oktató tanárai tartottak, a budapesti helyszínen egy külsős színház-terapeuta bevonásával, aki egyben a program gyakorlati terepéül szolgáló, szenvedélybetegek ellátásában illetékes civil szervezetet is képviselte. A nemzeti csoportok felbomlottak és új csoportok szerveződtek műhelyválasztás szerint, ami ismételt kiscsoportos kooperációt követelt meg. Ebben a szakaszban a hallgató aktív-befogadó szerepet töltött be, hiszen gyakorlati jellegű oktatás történt, aminek a befogadójává vált és nem kerülhette ki az aktív bevonódást és részvételt. Ez a szakasz egy műhelybemutatóval zárult, ahol minden csoport bemutatta a tanultakat. A második héten az oktatók és a hallgatók gyakorlati terepre mentek, ahol már a hallgatók tartották a foglalkozásokat a műhelyekben tanultak alapján és az adott év témájától

függően, tehát a rehabilitáció vagy a drog-prevenció jegyében. A hallgató ezzel aktív-tevékenykedő szerephe került, hiszen a kliensek számára kellett foglalkozásokat vezetnie. Az intenzív program legnagyobb módszertani hozadéka itt volt tetten érhető, hiszen itt ötvöződtek az elsajátított tudáselemek, itt találkozott elmélet és gyakorlat. Ez a szakasz egy záró eseményben csúcsondott ki, aminek keretében a budapesti Merlin Színházban egy performance és egy kiállítás valósult meg a hallgatók, oktatók és a kliensek kooperációjában. A kéthetes programot értékelés zárta meghatározott szempontok szerint, kérdőív kitöltésével és szubjektív jellegű írásos és szóbeli visszajelzéssel. Ez ismét aktív-tevékenykedő szerepet várt el a hallgatótól. A befejező, értékelő szakasz a második hét végére esett és a program befejeztével sem ért véget azonnal. A kapcsolattartás formális és nem formális csatornákon zajlik a program utóéletében, ami a program megvalósulási szakaszához mérten kisebb intenzitással aktív-tevékenykedő szerepben tartja a hallgatót.

A hallgatói visszajelzések arra utalnak, hogy a formális és nem formális tanulási helyzetek segítségével gyarapodik a résztvevők ismeretrendszere, ennek következtében a kultúrák, szakterületek, és a szakmán belül nemzetenként eltérő praxisok különbségeit, azonosságait fedezik fel. A hallgató kompetenciaélményre tesz szert, „éles helyzetben” gyakorolja a szakember szerepét pszichoaktív szer-használó és veszélyeztetett kliensek körében. Ugyanakkor a visszajelzések az támasztják alá, hogy a tanult módszerek adaptációs potenciálja lehetővé teszi, hogy más célpopulációban – többek közt fogyatékosággal élő személyek körében – is alkalmazásra kerüljenek a művészetpedagógiai – művészetterápiás technikák. A tanulási folyamat automatikus és spontán hozadéka az önismereti fejlődés a módszerek természetéből adódóan, illetve azért, mert a módszerek elsajátítása sajátélmény megszerzésén keresztül történik.

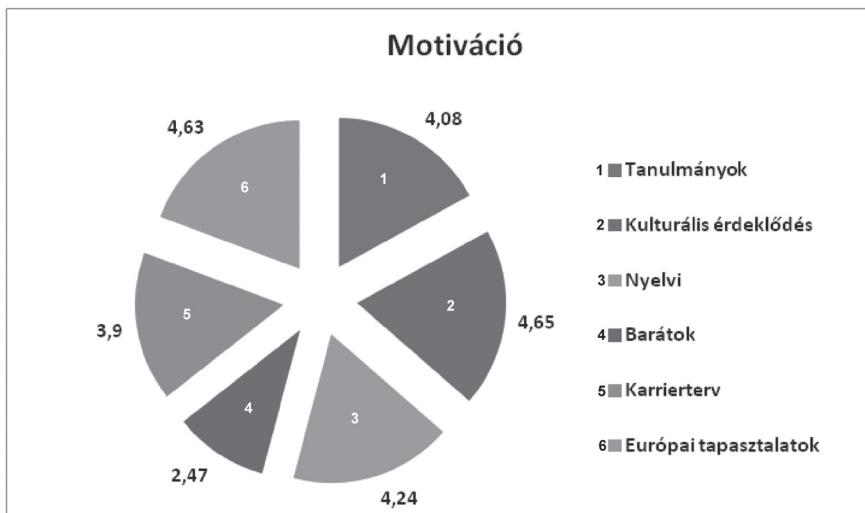
A programban résztvevő tanulók záró értékelése a See Me! Erasmus IP után

Az Erasmus IP minden projektvének zárásaként (a megadott EU LLP-standardok szerint) elvégezzük a hallgatói és oktatói kérdőívek kiértékelését. A statisztikázott adatok közül itt a legutóbbi év (Tampere, 2013) hallgatói értékelését bemutató diagramokat közöljük. Az adatokat a projektet záró riportban finn koordinátor kollégánk, Ulla-Maija Koivula összesítette (Koivula, 2013)³.

Az IP-kurzus értékeléséhez az adatokat a hallgatói és oktatói kérdőívek kitöltése után nyertük. A záró értékeléshez használt kérdőív az EU LLP-programokhoz kifejlesztett formátumban volt elérhető a számunkra. A kurzusunkhoz kapcsolódó különleges jellemzőkre is rá tudtunk kérdezni, így még több kvalitatív adatot nyertünk, még több különleges információhoz jutottunk arról, hogyan használtuk a kurzus pedagógiai eszköztárát. A kérdőívek a kurzus utolsó napján kerültek kitöltésre. Az itt közölt eredmények először a zárt tesztkérdések elemzéséből, majd a skálázott, feleletválasztós kérdések, végül a főbb témáink által meghatározott, szabadon kifejtett válaszok értékeléséből összegződnek. Az IP összes résztvevő hallgatója kitöltötte a kérdőívet (n=51).

Mi motiválta a részvételt?

A legerősebb motivációja az IP-n való részvételnek a kulturális érdeklődés volt, ezt követte az európai tapasztalatszerzés, valamint a nyelvgyakorlás és az elméleti tanulmányok faktora.

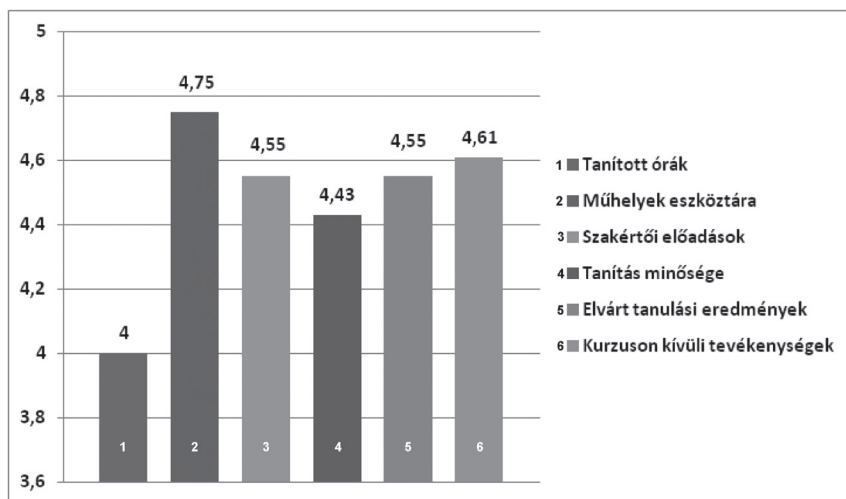

7. ábra. Milyen faktorok motiválták a hallgatók IP-n való részvételét? (Koivula, 2013)

A tanulási folyamat eredményessége és a tanulói elégedettség szintje az IP pedagógiai aspektusainak és az egyetemi tevékenységek vonatkozásában

Csaknem minden hallgató, a résztvevők 90 százaléka nagyon elégedett volt a tanulási folyamat eredményességével (1–5-ös skálán vagy 4-es vagy 5-ös osztályzatok születtek, 4,4-es átlaggal). A személyes eredményesség vonatkozásában az elégedettség még magasabb volt (a tanulók 95 százaléka adott 4-est vagy 5-öst, 4,7-es átlaggal). A legalacsonyabb érték 3-as volt.

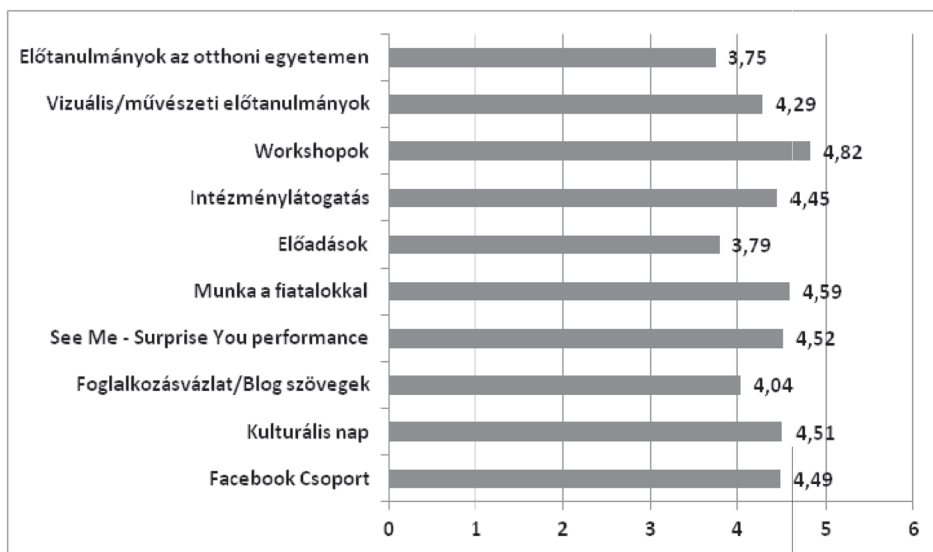
A legelégedettebb csoport a litván volt, ők ötös értéket szavaztak mindkét aspektusnak. 84 százalékban válaszoltak a hallgatóink nemmel arra a kérdésre, hogy találkoztak-e az IP idején valamilyen komoly problémával.

8. ábra. Hallgatói elégedettség a kurzus által kínált tanulási folyamattal és egyetemi tevékenységekkel kapcsolatban (Koivula, 2013)

Minden kérdezett szempont tekintetében nagyon magas volt a kurzus által kínált tanulási folyamattal való elégedettségi szint. A legmagasabb értéket a művészetpedagógiai eszköztár kapta, a műhelyekben használt – különösen a zene és a színházi workshopokon tapasztalható – eszközök ellátottsága, elérhetősége és minősége szempontjából.⁴ Szintén magas értékeket kapott az elvárt tanulási eredmények, a kurzuson kívüli aktivitás és a szakértői előadások és előadók (vendégprofesszorok) kategóriája. Az elméleti tanulmányokkal, előadásokkal töltött órák magas számát kifogásolták legtöbben, a visszajelzések szerint a tanulók szerettek volna egy kicsivel rövidebb munkanapot, egy szabadnappal többet (12-ből egy nap volt szabad, az első hét végének vasárnapja) és ugyanakkor több workshopot. Összehasonlítva a kapott adatokat, a magyar diákok bizonyultak a legkritikusabbaknak, e szempontokat a legpozitívabban értékelték ugyanakkor a finn és a litván hallgatók.

Arra kértük a résztvevőket, hogy értékeljék a kurzus során használt különleges pedagógiai módszereket és alternatív tanulásszervezési eljárásokat. Ez egy, a standard EU-formátumú kérdőívhez általunk hozzáadott kérdésben fogalmazódott meg: „Mennyire tetszettek az IP pedagógiai módszerei, mennyire voltak elégedett ezekkel a megoldásokkal?”

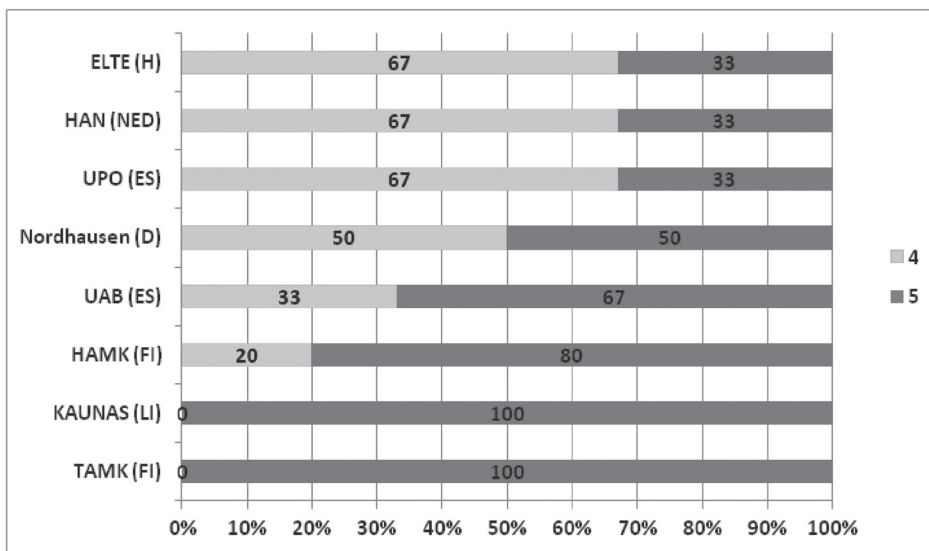
9. ábra. Mennyire tetszettek az IP pedagógiai módszerei, mennyire voltál elégedett ezekkel a megoldásokkal? (Koivula, 2013)

A legalacsonyabb értékeket az otthoni egyetemeken végzett előzetes kutatómunka és a kurzus délelőttjein tartott szakértői és vendégprofesszori előadások kapták (3,75 és 3,79). A legmagasabb értékeket a műhelyek (workshopok) kapták (4,82) és a fiatalokkal ('drop-out-school students') végzett munka (4,59). Szorosan követik ezeket a kategóriákat a záróesemény ('performance') Tampere főterén, valamint az egyéb kulturális tevékenységek és programok tetszésindexei. Jó értékelést kapott a zárt Facebook-csoport mint kommunikációs módszer és tanulás-tanítás megosztásának a terepe (4,49).

Mindent egybevetve, a pedagógiai aspektus jelentősen felértékelődött. Ezt mutatja a nyitott kérdésekre adott válaszokban megfogalmazott hallgatói igény, miszerint szerettek volna még több műhelymunkát a workshopokban és még több időt, mert akkor a záró eseményt még színvonalasabban lehetett volna megszervezni. Az értékelésre szintén több időt szerettek volna fordítani (oktatói szempontból megjegyzendő, hogy a másfél napra tervezett projektzáró értékelő és reflektív szakasz szükséges és elégséges időráfordításnak bizonyult).

A kurzusnak a résztvevő tanulók jövőjére és azon belül jövőbeli karrierjére és tanulmányaira gyakorolt hatásának a megbecsülése tekintetében érdekes azt látni, hogy csaknem 60 százalékuk gondolja azt, hogy az intenzív programnak ebben a kategóriában nagyon jelentős hatása lesz. A hallgatók 35 százaléka gondolja, hogy ez a hatás jelentős lesz, de senki a résztvevők közül nem gondolja azt, hogy a kurzusnak egyáltalán nem lesz a jövőben hatása. Viszont a munkavállalói kilátások tekintetében hallgatóink meglehetősen szkeptikusak. Körülbelül 50 százalékuk gondolja jelentősnek ezt a hatást, de a többiek inkább kételkednek.

A kurzus átfogó értékelése

10. ábra. A kurzus egyetemek szerint lebontott hallgatói csoportjainak átfogó értékelése (Koivula, 2013)

Az IP átfogó értékelése során igen magas pontszámokat tudunk összesíteni. Mindösszesen a résztvevők 63 százaléka minősítette az 1–5-ös skálán kiválónak, 37 százalékuk jónak. Jellemző, hogy a legelégedettebb hallgatók a vendéglátó TAMK University diákjai voltak, de hasonlóan magas értékek érkeztek a litván csoporttól is. Szintén nagyon elégedettek voltak a másik finn partner, a HAMK University diákjai. Őket a barcelonai és a nordhauseni hallgatók követték a sorban. A budapesti (ELTE BGGYK), sevillai (UPO) és a nijmegeni (HAN) egyetemi hallgatók 2/3-a adott 4-est, 1/3-a pedig 5-ösre értékelte átfogóan a kurzust. Megállapítható, hogy a nemzeti csoportokra, részt vevő egyetemekre lebontott hallgatói elégedettség fényében a kurzus a legtöbb kategóriát érintve sikeresnek bizonyult (az átfogó értékelés 4-esnél alacsonyabb pontszámot nem mutat).

A legjobb tanulási tapasztalatokról és eredményekről abban a tanulási helyzetben számoltak be a résztvevők, amikor multikulturális csoportokban dolgozhattak.

Amikor arra kértük őket, hogy nevezzék meg a három legjobb tapasztalatukat a tanulási folyamatban, az általunk kiemelt három fő kategóriában (pedagógiai aspektus, részvétel és együttműködés, készségek és kompetenciák) az alábbi, a hallgatók által leggyakrabban érintett témákat tudjuk felmutatni.

Pedagógiai aspektus tekintetében a cselekvés általi tanulás jelent meg első helyen, a workshopokban való alkotó részvétel (és a kívánság, hogy legyen még több belőlük).

Részvétel és együttműködés: interakcióban lenni más külföldi tanulókkal; együtt dolgozni a közösségi házból érkezett fiatalokkal; „kurázi” és „let go”-érzés, ami azt jelenti, hogy „nem kell folyton az eredményekre koncentrálnod, hiszen a folyamat lesz a fontos. Alkalmad lesz így megtapasztalni a csoport erejének a jelentőségét”.

Készségek és kompetenciák: angol nyelvi kompetencia; kreatív technikák, művészetpedagógiai eljárások, amelyek a kliensek legkülönbözőbb csoportjaival lesznek alkalmazhatóak; „arról is tanulhattam itt, hogy milyen rejtett képességeim vannak”.

A megkérdezett tanulók a multikulturális csoportokban végzett tanulási tapasztalataikat értékelték. 74 százalékuk érezte az ez irányú tapasztalatokat kiválónak, 26 százalékuk pedig jónak.

A szöveges válaszokból kiderült, hogy hallgatóink fontos értéknek tekintik a sokféleséget: a kulturális, nyelvi, etnikai különbségekből a nemzetközi csoportokban elvégzett közös munka során inkább előnyt tudtak kovácsolni. A multikulturális csoportokban néhányan kezdetben úgy érezték, hogy kihívást támaszt angolul kommunikálni, de később már úgy látták, hogy nem a nyelvi hibák számítanak, hanem az alkotó projekt-munka és az együttműködés.

Fontos oktatói tapasztalat, hogy az Erasmus IP-sorozat keretében megismert és alkalmazott művészetterápiás eljárások a résztvevő diákok segítői kompetenciáit is nagymértékben fejlesztették. „*A leghasznosabb, amit itt tanultam, valódi tapasztalásból született. Ha több időnk lett volna, még intenzívebben dolgoztunk volna a kliensekkel, de mivel a projektre szabott időnk behatárolt volt, igazi kihívásként éltük meg ezt. A fiatalokkal végzett munka során hagytuk, hogy megtalálják saját hangjukat és végül is nem mi erőltettük őket a záró performance megalkotásáig, hanem egymást motiválva indultak el ezen az úton.*” – reflektálta segítői tapasztalatát egy holland egyetemista.⁵

A csoportmunka során egy olyan utat járt be a résztvevő, amelyen nem volt lehetőség „*benne ragadni saját dobozában*”, ki kellett törnie gondolatainak fogságából és megosztva az ötleteit nem maradt más opció, mint azokat a közös alkotó és adaptív tanulás szolgálatába állítani. A kurzus valamennyi egyetemhez kötött és azon kívüli színterén hallgatóink respektálták egymást, megteremtve ezáltal a tolerancia légkörét és annak az esélyét, hogy a sztereotípiák által vezetett gondolkodás helyett képesek legyenek a kulturális sokféleség élményszintű megtapasztalására.

Az interdiszciplináris tanulmányok során a projektbe vont résztvevők (tanulók és tanárok egyaránt) megtapasztalták a multikulturális csoportmunka jelentőségét. Mint egyik hallgatónk fogalmazott, a kurzus két hetének elteltével „*egy kicsit jobban európainak*” érezhette magát.

Jegyzetek

¹ A Merlin Színházban tartott záróeseményen forgatott az MTV1 Fogadóóra stábjá, a felvétel feliratozva is elérhető: http://www.youtube.com/watch?v=9c-WTS_H6mI.

² E fejezet szerzője, Marjai Kamilla az első két évben a hallgatói csoport tagja, a harmadik évben a budapesti IP társzervezője volt.

³ Az értékelés eredményeit magyar nyelven itt közöljük először, az összesített adatokat bemutató ábrák fordításait Novák Géza Máté készítette. Az IP főbb eredményeit UM. Koivula prezentálta egy ran-

gos nemzetközi konferencián is (Global Health and Well-Being: The Social Work Response Conference, New York City, 2013.6.19).

⁴ Ez a szegmens nem elhanyagolható, ha a finn és a magyar felsőoktatás minőségbiztosítási mutatói között érzékelhető különbségekre gondolunk például a művészetpedagógiai, szociális és egyéb pedagógiai praxisok területein.

⁵ Az interjú Tamperében készült 2013-ban, a színházi műhely tapasztalatairól a HAN University hallgatójával Novák Géza Máté beszélgetett

Irodalomjegyzék

Deszpot Gabriella (2013): *Van-e bevéltető recept a tanulási motivációra? A művészet lehetőségei az önmotiválás képességének megszerzésében*. In: Czékus Géza (szerk.): *Motiváció–Figyelem–Fegyelem. Motiváció–Odrzavanje Paznje Ucenika. Motivation–Attention–Discipline*. VII. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Szabadka, Szerbia. 2013. október 4–5.; 7th International Scientific Conference, Subotica,

Serbia, October 4-5, 2013. Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar. Szabadka. 12-33.

Novák Géza Máté (2009): *Kreatív módszertani eljárások a segítésben. Intenzív program (IP), Finnország*. In: *Együtt a Gyermekevédelemben*, Budapest, 2009. 9.

- Novák Géza Máté (2010): *Kreatív módszertani eljárások a segítségben. 2. rész.* In: Együtt a Gyermekvédelemben, Budapest, 2010. 10.
- Novák, G. M. – Marjai K. – Deszpot G. (2011): *Social Pedagogy and CREative MEthods in Substance Care. Program.* Budapest, 02.05.-14.05. 'CREME' EU LLP Erasmus IP, ELTE BGGYK-TAMK.
- Novák, G. M. – Marjai K. – Deszpot G. (2011): *Social Pedagogy and CREative MEthods in Substance Care. Report of IP Pre-meeting Week,* Budapest, 05.02.-05.05. 'CREME' EU LLP Erasmus IP, ELTE BGGYK-TAMK.
- Novák G. M. – Deszpot G. – Marjai K. (2011): *Intenzív tanulási helyzetek megváltozott oktatási környezetben: egy hároméves nemzetközi projekt oktatói és hallgatói tapasztalatai.* In (Szerk. Hegedűs J. – Kempf K. – Németh A.): *Közoktatás, pedagógusképzés, neveléstudomány – a múlt értékei és a jövő kihívásai. Program és összefoglalók,* p123. <http://onk2011.elte.hu/teljesanyagok.pdf>
- Koivula U-M. (2011): *Summary report on feedback from students and teachers.* <http://elearn.piramk.fi/mod/forum/discuss.php?d=131978/>, Pdf: 17.
- Koivula U-M. (2013): *Summary of the evaluation results by students and teachers from See Me! Erasmus IP programme in 2013 Tampere.*, Pdf: 20.
- A drogterápiás intézmények (terápiás közösségek) minimális szakmai feltételrendszere.* In: Füredi J. – Gerevich J. (1998): *Psychiatria Hungarica.* 1998. 13. évf. 4. sz., p. 480-484.
- Filmek a budapesti rendezvényről az MTV videótárban és a YouTube-on:
- http://videotar.mtv.hu/Videok/2011/05/29/13/Fogadoora_2011_majus_29_.aspx
- http://www.youtube.com/watch?v=9c-WTS_H6mI